

ECONOMIES' HORIZONS
Економічні горизонти

DOI: doi.org/10.31499/2616-5236
Homepage: <http://eh.udpu.edu.ua>

ISSN
2522-9273
(print)
2616-5236
(online)

UDC: 336.1:352

JEL Classification H72

DOI: [10.31499/2616-5236.1\(30\).2025.321473](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(30).2025.321473)

Snizhana Bei, Vinnytsia Educational and Research Institute of Economics, West Ukrainian National University

Candidate of Economic Sciences (Ph. D.) Associate Professor at the Department of Banking Finance and Insurance

Viktoriia Myronchuk, Vinnytsia Education and Research Institute of Economics, West Ukrainian National University

Candidate of Economic Sciences (Ph. D.) Associate Professor at the Department of Banking Finance and Insurance

Nataliia Brytanska, Vinnytsia Financial and Economic University

Candidate of Economic Sciences (Ph. D.) Associate Professor at the Department of Finance Private Higher Educational Establishment

ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
EXECUTION OF LOCAL BUDGETS OF UKRAINE IN WAR
CONDITIONS

Анотація: У статті проведено структурний аналіз ключових показників місцевих бюджетів України в період проведення військових дій на території України, у тому числі в розрізі формування його доходної та видаткової частин. Визначено, що не дивлячись на виконання місцевих бюджетів, для зазначеного періоду є характерним обмеження можливостей регіонів самостійно вирішувати економічні та соціальні проблеми через недовість традиційних механізмів залучення джерел фінансування та необхідність перерозподілу фінансових ресурсів на обороноздатність, безпеку, соціальну підтримку населення та відновлення інфраструктури.

Abstract: The article provides a structural analysis of key indicators of local budgets of Ukraine during the period of military operations on the territory of Ukraine, including in terms of the formation of its revenue and expenditure parts. Regarding the current assessment of the state of local budgets, it was investigated that the budgets are being implemented and are characterized by a surplus indicator, that is, there is enough revenue to cover local needs, except for 2019 and

2020, when there was a budget deficit. An analysis of the implementation of local budgets was conducted, which allows assessing the efficiency of using budget resources, the compliance of actual revenues and expenditures with planned indicators, as well as identifying potential risks and reserves for improving financial discipline. It is noted that the full-scale war demonstrated that local self-government is able to adequately respond to any challenges, in particular in the financial sphere. The successfully implemented decentralization reform provided local authorities with autonomous and stable financial resources, which became key in overcoming these challenges. It was determined that, despite the implementation of local budgets, the specified period is characterized by the limitation of the regions' ability to independently solve economic and social problems due to the ineffectiveness of traditional mechanisms for attracting sources of financing and the need to redistribute financial resources to defense capability, security, social support for the population, and infrastructure restoration.

Keywords: budget system, local budgets, execution of local budgets, local self-government bodies, local budget revenues, local budget expenditures, local budget surplus, local budget deficit

Ключові слова: бюджетна система, місцеві бюджети, виконання місцевих бюджетів, органи місцевого самоврядування, доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, профіцит місцевих бюджетів, дефіцит місцевих бюджетів

Постановка проблеми.

Ключовою проблемою сучасної економічної системи України є труднощі в виконанні місцевих бюджетів у контексті кризових явищ, що викликані геополітичними змінами через військові дії на її території. За таких умов спостерігається зниження ділової активності підприємств, що впливає на формування доходної частини місцевих бюджетів у формі надходжень від податків і зборів та зростанні залежності від державного бюджету країни. Крім того, через необхідність адаптації до надзвичайних умов і забезпечення пріоритетних потреб населення та територій, значних змін зазнають витрати місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що у воєнний час виконання місцевих бюджетів потребує адаптації до нових реалій,

що включає оперативність, ефективність і максимальну прозорість у використанні ресурсів. При цьому критично важливою для забезпечення сталого функціонування місцевих фінансів є підтримка з боку держави та міжнародної спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та використання коштів місцевих бюджетів є предметом досліджень багатьох науковців, серед яких О. Кириленко, О. Василик, В. Опарін, С. Юрій, В. Руденко, С. Бей, Г. Скрипник, В. Якименко та ін. Проте, деякі аспекти формування та використання місцевих бюджетів у сучасних нестабільних умовах воєнного стану залишаються недостатньо вивченими та вимагають подальшого аналізу й дослідження.

Метою даної статті є аналіз виконання ключових показників місцевих бюджетів в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Місцеві бюджети відіграють важливу роль у бюджетній системі України, забезпечуючи фінансову основу діяльності органів місцевого самоврядування. Війна в Україні поставила перед місцевими бюджетами серйозні випробування, змушуючи уряд та місцеві органи влади коригувати бюджетну політику та управління ресурсами. Основна мета цих змін – збереження економічної стабільності та захист соціальних потреб населення в умовах воєнного конфлікту [1].

Аналіз сучасного стану місцевих бюджетів в Україні є важливою складовою аналізу економічної стабільності країни, так як місцеві бюджети відіграють важливу роль у фінансуванні місцевих потреб, розвитку інфраструктури, освіти, медицини, соціального забезпечення та інших сфер життєдіяльності громад.

Місцеві бюджети, як важлива складова бюджетної системи України, мають велике значення для забезпечення соціального благополуччя громадян. Ефективне використання бюджетних коштів у таких сферах безпеки, охорони здоров'я, громадського порядку, соціального захисту, охорони навколишнього середовища, житлово-комунального господарства та соціального забезпечення, сприяє покращенню життєвого рівня населення та позитивно впливає на розвиток місцевих громад. Аналіз процесів формування та виконання

місцевих бюджетів є важливим для ефективного здійснення соціально-економічної політики та забезпечення стабільного розвитку під час війни [2].

За Бюджетним кодексом України, місцеві бюджети складаються з бюджету Автономної Республіки Крим, обласних, районних бюджетів, а також бюджетів органів місцевого самоврядування [3].

Відповідно до закону «Про місцеве самоврядування в Україні», бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) розглядається як план залучення та розподілу фінансових ресурсів, призначених для виконання функцій і реалізації повноважень місцевого самоврядування [4].

Тобто, місцеві бюджети – це бюджети, які формуються та виконуються органами місцевого самоврядування для забезпечення фінансування соціальних, економічних та інфраструктурних потреб на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Вони є важливою складовою бюджетної системи країни і здійснюють прямий вплив на рівень життя громадян, розвиток місцевих територій та соціальних послуг.

Щодо структури місцевих бюджетів, то вона складається з бюджету АРК, обласних бюджетів, районних бюджетів, бюджетів місцевого самоврядування (бюджети територіальних громад міст, бюджети територіальних громад селищ, бюджети територіальних громад сіл).

Сьогодні в Україні нараховано 1952 місцевих бюджетів, з них 1582

мають взаємовідносини з державним бюджетом.

Для того аби оцінити сучасний стан місцевих бюджетів України, потрібно розглянути його ключові показники в динаміці, а саме доходи, видатки, дефіцит тощо. Для

детального аналізу візьмемо проміжок часу з 2019 по 2023 рр.

Розглянемо динаміку ключових показників місцевих бюджетів України протягом 2019-2023 рр. (табл. 2.1.)

Таблиця 2.1.

Динаміка ключових показників місцевих бюджетів України
у 2019-2023 рр. [5]

Рік	Доходи		Видатки		Кредитування		Дефіцит «-»/ Профіцит «+»	
	млрд грн	% ВВП	млрд грн	% ВВП	млрд грн	% ВВП	млрд грн	% ВВП
2019	560,5	14,1%	566,3	14,2%	0,5	0,012%	-6,3	-0,16%
2020	471,4	11,2%	478,1	11,3%	0,2	0,004%	-6,9	-0,16%
2021	580,7	10,6%	569,5	10,4%	0,2	0,003%	11,0	0,20%
2022	555,1	10,7%	484,3	9,3%	0,9	0,017%	69,9	1,35%
2023	652,6	10%	646,8	9,8%	0,3	0,005%	5,8	0,09%

Виконання місцевих бюджетів України протягом 2019-2023 рр. характеризується показником профіциту бюджету, за винятком 2019 та 2020 років, коли у 2020 році місцеві бюджети було виконано з найбільшим за досліджуваний період показником дефіциту – 6,9 млрд грн, у 2019 році цей показник становив 6,3 млрд грн (табл. 2.1.).

У 2021 році профіцит місцевих бюджетів становив 11 млрд грн, а у 2022 році місцеві бюджети було виконано з профіцитом 69,9 млрд грн. Проте у 2023 цей показник становив 5,8 млрд грн., що свідчить про значне зростання видаткової частини місцевих бюджетів (рис. 2.2.).

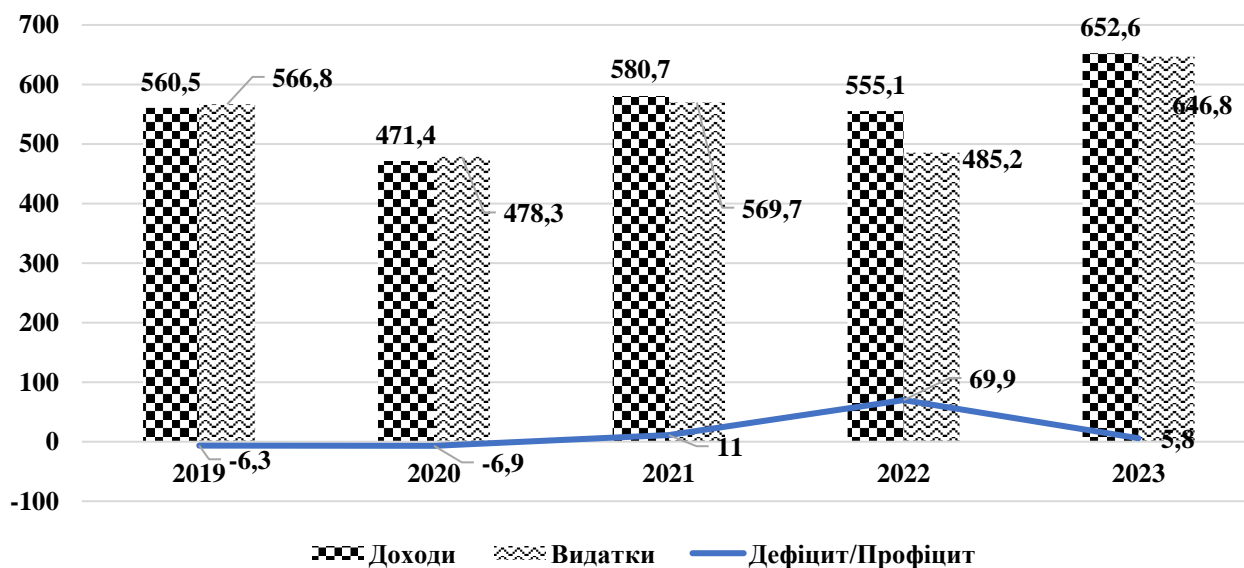

Рис. 2.2. Дефіцит/Профіцит місцевих бюджетів України протягом 2019-2023 рр., млрд грн [5]

Найбільше доходів до місцевих бюджетів протягом 2019 – 2023 рр.

надійшло в 2023 році – 652,6 млрд грн, що на 97,5 млрд грн більше аніж у

2022 році. Щодо видаткової частини місцевих бюджетів, то найбільше видатків було здійснено теж у 2023 році – 646,8 млрд грн та в 2021 році – 569,5 млрд грн. У 2022 році видатків з місцевих бюджетів було здійснено у сумі 484,3 млрд грн, що на 85,3 млрд грн менше за аналогічний період 2021 року (рис. 2.1.).

Розглянемо склад доходної та видаткової частин місцевих бюджетів місцевих бюджетів протягом 2019-2023 рр. (табл. 2.1. та табл. 2.2.) Щодо структури надходжень до місцевих бюджетів протягом 2019-2023 рр. відмітимо, що найбільше поповнення місцевих бюджетів відбувається в основному

за рахунок податкових надходжень і має тенденцію до зростання. Наприклад, у 2019 році податкові надходження становили 270,5 млрд грн або 48,27%, а у 2023 – 434,5 млрд грн чи 66,59%, тобто доходи зросли на 164 млрд грн. У відсотковому співвідношенні частки податкових надходжень по відношенню до інших надходжень бюджетів видно, що найбільше надходжень саме від податків. Зростання місцевих бюджетів обумовлено збільшенням надходжень від ПДФО 289,4 млрд грн або 44,3%), єдиного податку (55,8 млрд грн або 6,7%) та податку на майно 43,8 млрд грн або 6,7%)

Таблиця 2.2.

Структура місцевих бюджетів України за доходами, млрд. грн [6]

Показники	Період									
	2019		2020		2021		2022		2023	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Податкові надходження	270,5	48,27	285,5	60,57	346,7	59,71	394,5	70,88	434,5	66,59
Неподаткові надходження	26,1	4,66	21,4	4,55	27,1	4,68	22,04	3,97	36,5	5,59
Доходи від операцій з капіталом	2,9	0,52	3,4	0,74	3,4	0,6	2,3	0,41	3,6	0,55
Від органів державного управління	260,3	46,44	160,1	33,97	202,7	34,91	136,7	24,64	177,3	27,18
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	0,44	0,01	0,14	0,03	0,03	0,01	0,22	0,04	0,19	0,03
Цільові фонди	0,6	0,11	0,6	0,14	0,6	0,10	0,34	0,06	0,35	0,05
Всього	560,5	100	471,5	100	580,7	100	555,1	100	652,6	100

Далі суттєві надходження спостерігаються за статтею надходжень від органів державного управління, проте протягом досліджуваного періоду доцільно відмітити коливання цього показника. Наприклад, у 2019 році

до місцевих бюджетів надійшло 260,3 млрд грн або 46,44% від державного бюджету України, а у 2023 – 177,3 млрд грн або 27,3%, тобто на 82,7 млрд грн менше. Не зважаючи на таку динаміку, частка міжбюджетних трансфертів є

суттєвою у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів після податків.

Щодо видаткової частини місцевих бюджетів протягом 2019-2023 рр., то можна спостерігати збільшення фінансування витрат місцевих бюджетів. Найбільше фінансування виділяється на освіту: у 2023 році місцеві бюджети витратили 248,2 млрд грн або 38,37% на освітні потреби, що на 16 млрд грн більше ніж в 2022. У 2019 році фінансування даної галузі відбулося в сумі 187,1 млрд грн або 33,04%, що на 61,1 млрд грн більше аніж в 2023 році (табл. 2.3).

Далі розподіл витрат місцевих бюджетів концентрується на фінансуванні економічної діяльності. Так у 2019 році на

економічну діяльність з місцевих бюджетів було виділено 81,8 млрд грн, у 2020 – 93,3 млрд грн, у 2021 році уже 112,3 млрд грн, тобто можна спостерігати за позитивною динамікою зростання показника. Зменшення майже вдвічі бюджетних коштів на економічні потреби спостерігалось в 2022 році, а саме в сумі 61,06 млрд грн, що відбулось за рахунок переорієнтації видаткової частини усіх бюджетів на військові потреби та оборону у зв'язку з тим, що Україна перебуває в стані війни і всі ресурси направлені на захист нашої держави. Проте у 2023 році витрати на економіку склали 112,9 млрд грн, що свідчить про відновлення належного фінансування на економічний розвиток місцевих громад.

Таблиця 2.3

Структура місцевих бюджетів за видатками, млрд. грн [6]

Показники	Період									
	2019		2020		2021		2022		2023	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Загальнодержавні функції	39,4	6,17	40,9	8,57	45,9	8,07	46,4	9,60	53,00	8,19
Громадський порядок, безпека та судова влада	1,3	0,23	1,8	0,38	1,7	0,31	11,1	2,29	16,8	2,60
Економічна діяльність	81,8	14,46	93,3	19,65	112,3	19,73	61,06	12,61	112,9	17,47
Охорона навколишнього природного середовища	3,4	0,60	2,4	0,51	2,4	0,43	0,5	0,11	1,2	0,18
Житлово-комунальне господарство	34,3	6,07	32,1	6,72	56,7	9,96	40,6	8,39	62,02	9,59
Охорона здоров'я	89,8	15,86	50,8	10,64	33,1	5,81	31,00	6,40	38,16	5,90
Духовний та фізичний розвиток	21,5	3,81	21,8	4,58	27,3	4,81	22,5	4,66	26,65	4,12
Освіта	187,1	33,04	199,4	41,71	249,07	43,74	232,2	47,96	248,2	38,37
Соціальний захист та соціальне забезпечення	103,1	18,22	23,9	5,02	28,1	4,93	29,19	6,03	44,87	6,94
Міжбюджетні трансферти	8,7	1,54	10,6	2,23	12,5	2,21	9,5	1,95	42,91	6,63
Всього	566,3	100	478,1	100	569,5	100	484,3	100	646,8	100

Крім того, з місцевих бюджетів фінансуються потреби

житлово-комунального господарства, і вони мають

поступову тенденцію зростання протягом періоду, що досліджується, а саме: у 2023 році на фінансування даної галузі виділялось 62,02 млрд грн, а в 2019 – 34,3 млрд грн.

На фінансування функцій загальнодержавного значення у 2019 році було витрачено 39,4 млрд грн, що на 35,4% менше ніж у 2023 році (53 млрд грн).

Також значна увага приділяється виділенню бюджетних коштів з місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення, що має наступну тенденцію: у 2019 році фінансування даної сфери становило 103,1 млрд грн і це пояснюється значними витратами пов'язаними з наслідками пандемії COVID-19. У подальшому спостерігається скорочення видаткової частини, і в 2023 році на соціальний захист та соціальне забезпечення з місцевих бюджетів було спрямовано 44,87 млрд грн.

На фінансування потреб пов'язаних з охороною здоров'я найбільше бюджетних коштів було витрачено у 2019 році – 89,8 млрд грн, надалі спостерігається спадна тенденція показника. Так у 2023 році на охорону здоров'я виділили всього 38,16 млрд грн, що на 52,64 млрд грн або 135% менше за аналогічний показник 2019 року.

Що стосується показника міжбюджетних трансфертів з місцевих бюджетів, то слід відзначити його висхідну динаміку протягом 2019-2023 за виключенням 2022 року, що є закономірним явищем, пов'язаним з адаптацією фінансової системи та економіки країни загалом, до початку

широкомасштабних військових дій на території країни. Так у 2023 році зазначений показник склав 42,91 млрд грн, що у 4,8 рази перевищує показник 2022 року.

Найменше уваги приділяється фінансуванню потреб з охорони навколишнього середовища. У 2019 році на цю сферу було направлено 3,4 млрд грн, а у 2023 – 1,2 млрд грн.

Таким чином, аналіз сучасного стану місцевих бюджетів свідчить про їх виконання, що переважно характеризується профіцитом, тобто доходи забезпечують покриття місцевих потреб. Винятком стали 2019 та 2020 роки, коли спостерігався дефіцит бюджетів. Навіть у 2022–2023 роках, попри значне зростання видаткової частини бюджетів в умовах війни, місцеві бюджети продовжують виконуватися [7].

Висновок. Перші місяці війни суттєво позначилися на фінансовій та матеріальній основі місцевого самоврядування. У цей період держава мала створити сприятливі економічні умови для бізнесу, запроваджуючи податкові пільги, до яких місцеві органи влади змушені були адаптуватися. Попри ці виклики, місцеве самоврядування зуміло забезпечити підтримку бізнесу за рахунок власних ресурсів та розробити програми допомоги для суб'єктів господарювання.

Виконання місцевих бюджетів залишається ключовим елементом для забезпечення фінансової стійкості територіальних громад та реалізації їхніх соціально-економічних завдань. Аналіз виконання бюджетів дозволяє оцінити ефективність використання

бюджетних ресурсів, відповідність фактичних доходів і видатків запланованим показникам, а також ідентифікувати потенційні ризики та можливості для підвищення фінансової дисципліни.

Таким чином, повномасштабна війна стала випробуванням, яке підтвердило

здатність місцевого самоврядування гідно відповідати на виклики, зокрема у фінансовій сфері. Успішна реалізація реформи децентралізації надала місцевим органам влади автономні та стабільні фінансові ресурси, які стали визначальними у подоланні цих викликів.

References

- Furyk, I. (2024). *Osoblyvosti formuvannia ta vykonannia mistsevykh biudzhetyv Ukrainy v umovakh viiny. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University Vol. 63, 1, 143–148 [in Ukrainian].*
- Skrypnyk, H., Yakymenko, V. (2024). *Mistsevi biudzhety: suchasnyi stan ta osoblyvosti formuvannia. Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society, issue 61.* URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3880/3817> [in Ukrainian].
- Biudzhetni kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 08.07.2010 №2456-VI.* URL: <http://www.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
- Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21.05.1997r 280/97-VR.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/280/97-%D0%B2%D1%80#Tex> [in Ukrainian].
- Ofitsiyni sait Ministerstva finansiv Ukrainy.* URL: <https://www.minfin.gov.ua> [in Ukrainian].
- Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian.* URL: <https://openbudget.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Pylypenko, Ya. (2023). *Formuvannia ta vykonannia mistsevykh biudzhetyv v umovakh viiny. Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society, issue 54.* URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2756/2678> [in Ukrainian].